

**Proces uczestnictwa i plan
generalny dla rozbudowy
Miejsca Pamięci Obozu
Koncentracyjnego Gusen**

Podsumowanie wykonawcze

Wprowadzenie

W latach 2021/22 Republika Austrii zakupiła kilka działek na terenie byłego obozu koncentracyjnego Gusen I oraz w strefie wejściowej kompleksu sztolni "Bergkristall" w St. Georgen an der Gusen, który został zbudowany przez więźniów. Na tym terenie znajdują się dwa dawne budynki SS, kruszarka żwiru i części dawnego placu apelowego. Nabyła została również działka w obszarze wejścia do systemu sztolni "Bergkristall" w St. Georgen an der Gusen. Wszystkie nowe działki mają zostać zaprojektowane jako miejsca pamięci w nadchodzących latach, połączone z miejscem pamięci obozu koncentracyjnego wokół Memorial de Gusen i powiązane z istniejącymi interwencjami na rzecz pamięci. Miejsce pamięci zostanie w ten sposób znacząco powiększone.

Aby zapewnić od samego początku jak najszersze zaangażowanie wszystkich zainteresowanych grup i udziałowców, zainicjowano proces partycypacji w celu opracowania planu generalnego z wytycznymi projektowymi i funkcjonalnymi. Po przeprowadzeniu procedury przetargowej zgodnie z federalną ustawą o zamówieniach publicznych (zamówienie z wolnej ręki), konsorcjum art:phalanx Kommunikationsagentur GmbH i heri&salli Architektur ZT GmbH otrzymało zlecenie na zrealizowanie tego przedsięwzięcia. Firma art:phalanx odpowiada za proces partycypacji, podczas gdy firma heri&salli jako zespół architektów jest odpowiedzialna za opracowanie planu generalnego na podstawie wyników uzyskanych w procesie partycypacji. Po przeprowadzeniu szeroko zakrojonej ankiety podstawowej, wykonawcy rozpoczęli formaty partycypacyjne w sierpniu 2022 roku. Faza pierwsza (faza analizy) została zakończona pod koniec 2022 roku. Faza druga (faza pogłębiona) nastąpiła w pierwszej połowie 2023 roku, a ustalenia zostały równolegle włączone do planu generalnego.

Pod koniec całego procesu dostępne są obecnie dobrze uzasadnione, jasne zalecenia w postaci opracowanego planu generalnego, który opiera się na wspólnie opracowanych wynikach procesu partycypacji. Ten plan generalny stanowi podstawę dla decydentów politycznych do dalszego rozwoju miejsca pamięci obozu koncentracyjnego w europejskie miejsce pamięci poprzez zorganizowanie konkursów na projekt i realizację, które umożliwią godne upamiętnienie ofiar obozu koncentracyjnego Gusen. Poniższe krótkie podsumowanie zawiera przegląd procesu partycypacji i przedstawia główne zasady i strategię tego planu generalnego.

Proces partycypacji

Aby zapewnić jak najbardziej otwarte, przejrzyste i oparte na partnerstwie zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron w całym procesie, metody zostały indywidualnie dostosowane do odpowiednich grup zainteresowanych, a fazy projektu (faza analizy i faza pogłębiania) zostały zaprojektowane tak, aby opierały się na sobie nawzajem. W okresie od sierpnia 2022 roku do czerwca 2023 roku opracowano i przeprowadzono następujące formaty partycypacji:

Faza pierwsza (faza analizy)

- 13 wywiadów opartych na wytycznych z ocalałymi z obozu koncentracyjnego Gusen i pojedynczymi osobami pełniącymi funkcje reprezentacyjne
- 3 całonocne warsztaty dla zainteresowanych stron z udziałem przedstawicieli Comité International de Mauthausen i jego krajowych przedstawicielstw, narodowych inicjatyw upamiętniających i grup interesów reprezentujących ofiary, a także przedstawicielstw dyplomatycznych
- 1 całonocne warsztaty partycypacyjne z udziałem mieszkańców St. Georgen i Langenstein
- 3 imprezy informacyjne z udziałem lokalnych mieszkańców i zainteresowanych stron z St. Georgen i Langenstein

Faza druga (faza pogłębiona)

- 4 półdniowe warsztaty dla zainteresowanych stron na kluczowe tematy z udziałem przedstawicieli Comité International de Mauthausen i jego przedstawicieli krajowych, narodowych inicjatyw pamięci i grup interesu grup ofiar, przedstawicielstw dyplomatycznych i uczestników spośród mieszkańców St. Georgen i Langenstein
- 1 całonocny warsztat w ramach dwudniowego projektu wymiany z udziałem 20 uczniów z Francji, Austrii, Polski i Republiki Czeskiej
- Ankieta ilościowa dla wszystkich gospodarstw domowych w gminach Langenstein i St. Georgen an der Gusen
- Ankieta ilościowa dla międzynarodowych i ponadregionalnych grup interesów i gremiów
- Runda dyskusyjna z udziałem pięciu międzynarodowych ekspertów w zakresie historii współczesnej, pedagogiki, kultury pamięci i miejsc pamięci

→ Podsumowanie wyników formatów uczestnictwa znajduje się w sprawozdaniu końcowym (od strony 16). Ocenę danych można szczegółowo przeczytać w dokumentach Ewaluacja danych fazy pierwszej i Ewaluacja danych fazy drugiej.

Oprócz merytorycznego ukierunkowania rozbudowywanego miejsca pamięci obozu koncentracyjnego Gusen, różne funkcje jako miejsca pamięci, edukacji i spotkań zostały szczegółowo omówione w formatach partycypacyjnych, a sugestie w tym zakresie zostały uwzględnione. Uwzględniono różne formy upamiętnienia oraz reprezentację różnych narodowości i grup ofiar. W dialogu z uczestnikami opracowano również kryteria projektowe i indywidualne cechy działek oraz zebrano konkretne sugestie dotyczące planowania infrastruktury i koncepcji mobilności.

Od samego początku widoczne było wyraźne znaczenie, a następnie osiągnięto szeroki konsensus w sprawie kluczowych decyzji dotyczących funkcji, lokalizacji i jakości. Duża część przedstawionych sugestii została bezpośrednio włączona do planu generalnego.

Plan generalny

Niniejszy plan generalny określa ramowe warunki projektowe i funkcjonalne dla jednego lub kilku konkursów na zaprojektowanie nowych działek będących własnością Republiki Austrii (reprezentowanej przez Burghauptmannschaft Österreich) w Langenstein i St. Georgen, a także działki gminnej w St. Georgen dodanej w trakcie procesu. Łącznie dotyczy to nieruchomości o powierzchni 67 741 m².

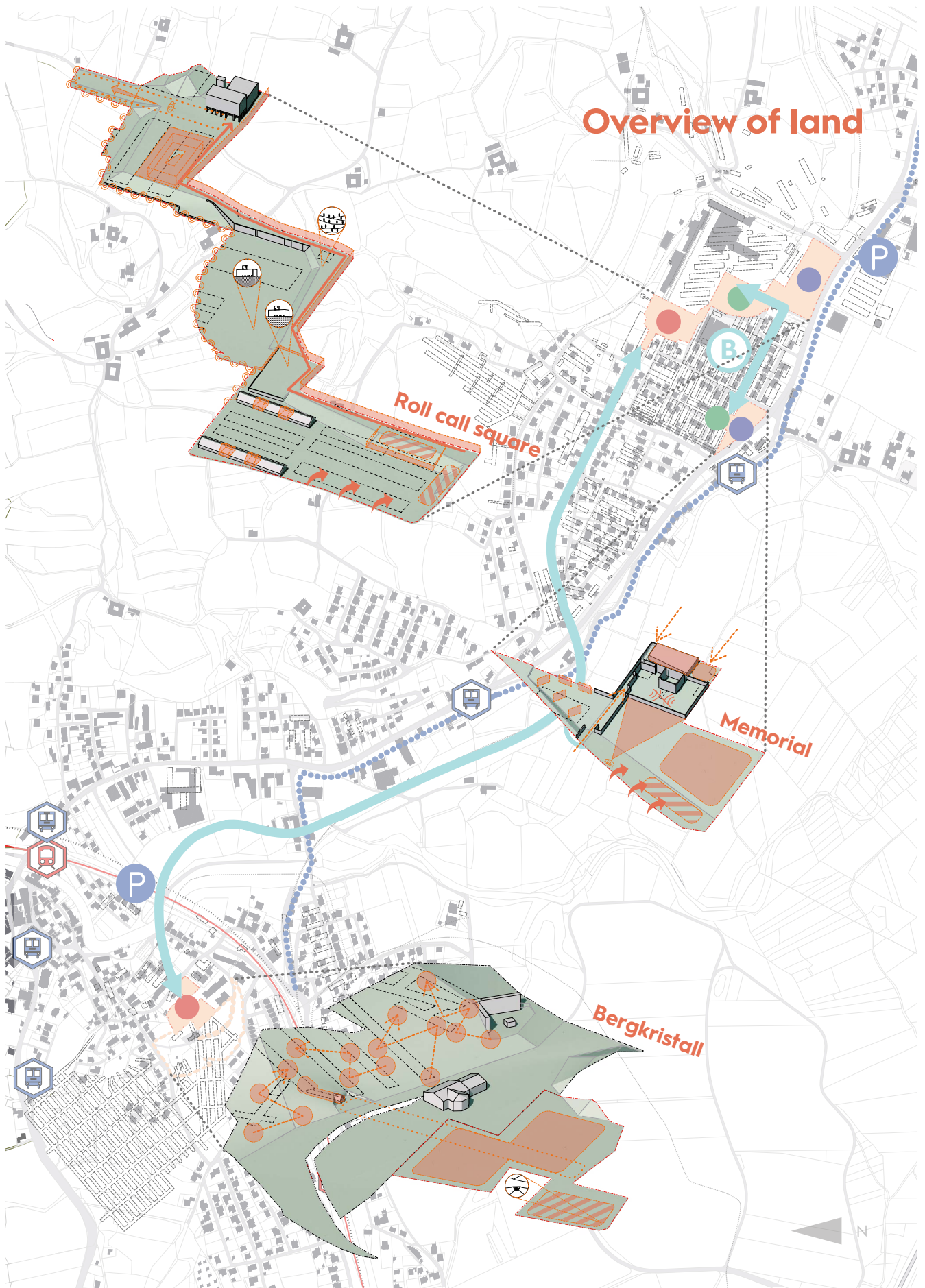
Plan generalny może być postrzegany jako bezpośredni wynik analizy obecnej sytuacji i ustaleń procesu partycypacji. W ten sposób można opracować plan generalny oparty na wspólnie opracowanych wynikach, a tym samym na szerokiej akceptacji.

Jako instrument rozwoju strategii i metod planowania urbanistycznego, plan generalny definiuje różne parametry dla danego obszaru. Parametry te określają zarówno przepływ odwiedzających przez obszar, miejsca pobytu różnych grup, punkty centralne mediacji, jak i możliwości rozwoju budynków, interwencji krajobrazowych lub środków infrastrukturalnych. Informacje zawarte w planie generalnym można z grubsza podzielić na następujące kategorie:

- Podział na strefy
- Zagospodarowanie przestrzenne i dostępność
- Rozbudowa i adaptacje
- Krajobrazowanie
- Przydziały funkcjonalne
- Studia kubaturowe i przestrzenne

→ Kompletny plan generalny wraz z rzutami kondygnacji znajduje się w raporcie końcowym (od str. 34).

Na kolejnych stronach przedstawiono istotne wytyczne i strategię planu generalnego.

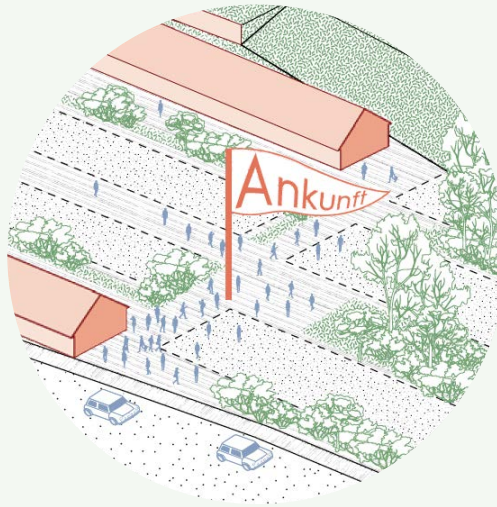

Rys. 1: Zestawienie działek

Wytyczne Ogólne

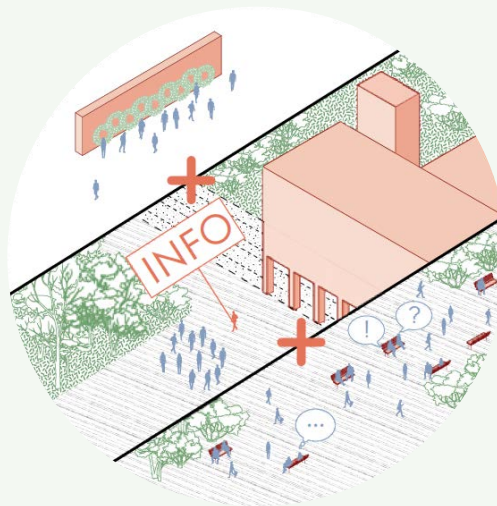
Strategie Ogólne

- 1 Należy stworzyć jasną, rozpoznawalną **strefę przyjazdu**, która ma zastosowanie do wszystkich miejsc (na terenie Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Gusen). Nadal powinna istnieć możliwość odwiedzania poszczególnych miejsc oddzielnie.

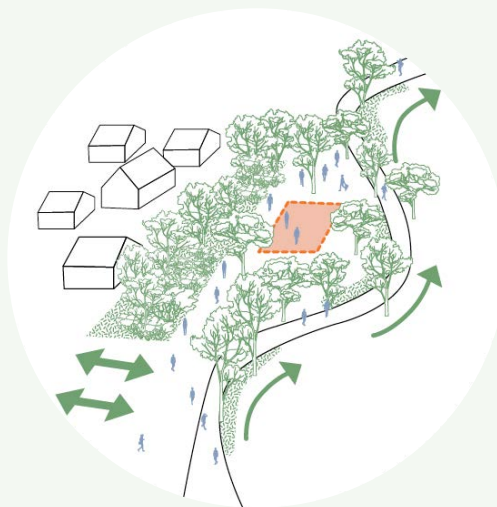
- 1 Plan generalny definiuje **nadrzędną strefę przyjazdu** pomiędzy dawnymi barakami SS a dawnym ogrodem ozdobnym na **posesji Appellplatz (placu apelowego)**. **Usługi informacyjne i mediacyjne** będą jednak dostępne we wszystkich **lokalizacjach**.

- 2 **Szacunek** jest słowem kluczowym: szacunek dla różnych **działań związanych z upamiętnianiem / odwiedzaniem i spotkaniami**, które mają miejsce w miejscu pamięci. Powinno się zapewnić pedagogiczną pracę mediacyjną, wartość dodaną i jakość dla odwiedzających, a także dla miejscowej ludności.

- 2 Aby zapewnić pełne szacunku współistnienie różnych grup interesów, wyznaczone zostaną **strefy komunikacyjne** o charakterze spotkań grupowych, dyskusji i mediacji, a także **obszary kontemplacyjne** dla introwertycznych i indywidualnych pobyków oraz **miejsca spotkań publicznych**. Różne grupy docelowe, perspektywy "innych", spotykają się w strefach o charakterze publicznym.

- 3 Stworzenie **zielonych przestrzeni** jako wkładu w **odporność ekologiczną**, jako **wartości dodanej** dla odwiedzających, mieszkańców i bezpośredniego sąsiedztwa.

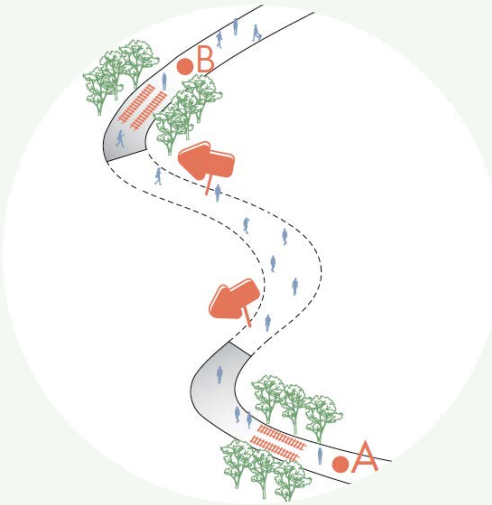

- 3 Zadrzewione przestrzenie, takie jak rzędy drzew, żywopłoty itp. mogą pełnić rolę **buforów** między miejscem pamięci a osiedlami lub obszarami komercyjnymi, ułatwiają orientację na trasie i podnoszą **jakość pobytu**.

Rys. 2: Ogólne wytyczne a strategię

Wytyczne Ogólne

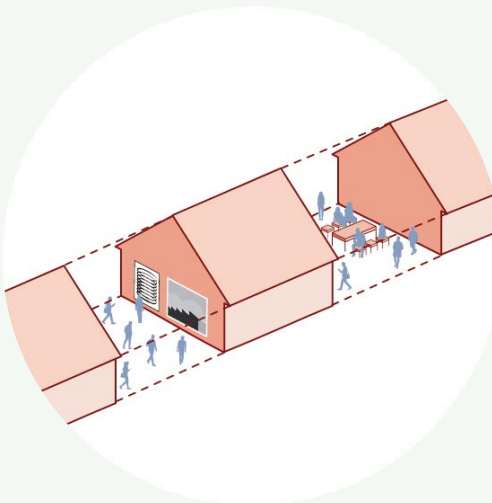
- 4 Celem jest **ponowna rozpoznawalność i "wizualne połączenie"** między poszczególnymi obszarami w oparciu o powiązania funkcjonalne i historyczne. Słowo kluczowe: połączenia semantyczne.

- 5 Zaleca się rozważenie **historycznych i bieżących** uwarunkowań dotyczących poziomu hałasu.

- 6 Należy rozważyć **integrację** istniejących dawnych **budynków SS**, jak również należy uwzględnić dalsze korzystanie z **centrum dla zwiedzających** (teren "Miejsca Pamięci (Memorial de Gusen)") i **Domu Wspomnień** (Haus der Erinnerung).

Strategie Ogólne

- 4 Rozpoznawalna interwencja w obszarze oryginalnego **połączenia kolei towarowej** sugerowana jest rozpoznawalna interwencja w obszarze pierwotnego połączenia między terenem "**Placu Apelowego (Appellplatz)**" / **kruszarzni kamienia** a terenem "Bergkristall". Można również rozważyć inne połączenia między obszarami, takimi jak **mur obozowy** (obszar "miejsce pamięci („Memorial de Gusen)”) - teren "Placu Apelowego (Appellplatz)").

- 5 Kilka lokalizacji na terenie obozu charakteryzowało się **ciągłym hałasem** podczas istnienia obozu koncentracyjnego. Niektóre z tych lokalizacji znajdują się obecnie w bliskim sąsiedztwie stref przemysłowych i komercyjnych. Zaleca się **wzięcie tego pod uwagę** w odniesieniu do **przyszłych obszarów funkcjonalnych**.

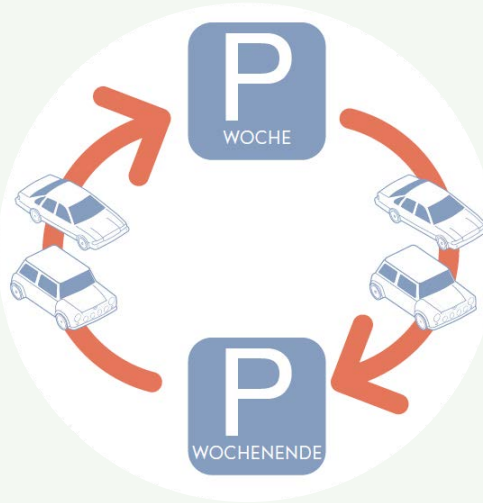
- 6 Istniejące budynki powinny być wykorzystywane do **prezentacji, wystaw i działań o charakterze mediacyjnym**. Istniejące działania można wykorzystać i rozszerzać.

Rys. 3: Ogólne wytyczne a strategie

Wytyczne Ogólne

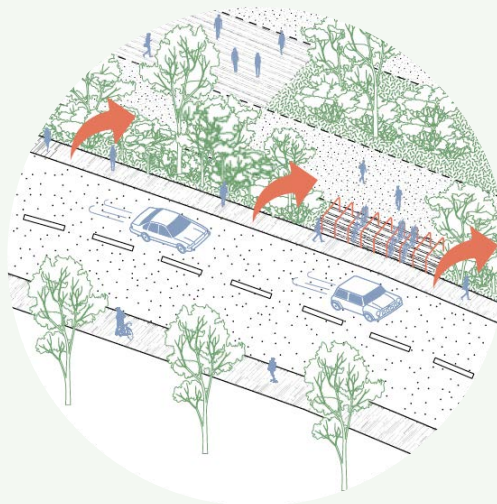
Strategie Ogólne

- 7 Celem jest opracowanie **innowacyjnej koncepcji mobilności**, a także stworzenie dodatkowych synergii w obrębie gmin. Należy pozytywnie wpłynąć zarówno na codzienną mobilność mieszkańców, jak i odwiedzających.

- 7 Punkty mobilności zostaną utworzone na każdym z terenów. Oferują one **minimalną liczbę miejsc parkingowych dla pracowników, miejsca parkingowe bez barier, miejsca do parkowania dla pojazdów elektrycznych** oraz minimalne wymagania dla odwiedzających. Ponadto dąży się do osiągnięcia synergii w obrębie gmin.

- 8 Dla obszarów przylegających do **Georgestraße** zdefiniowane będą strefy pośrednie.

- 8 W obszarze **stref przejściowych** należy opracować innowacyjne koncepcje zarówno w odniesieniu do **efektu zewnętrznego** (w jaki sposób miejsce może być rozpoznawane / doświadczane?), jak i sąsiedniego ruchu (w jaki sposób można stworzyć **strefę buforową?**) w połączeniu z nową koncepcją mobilności.

Rys. 4: Ogólne wytyczne a strategie

Rekomendacje uzupełniające

→ Więcej szczegółów w raporcie końcowym na stronie 65

Plan generalny koncentruje się na trzech działkach należących do Republiki Austrii (Appellplatz (plac apelowy), Memorial de Gusen (miejsce pamięci Gusen) i Bergkristall) oraz na działce gminnej w St. Georgen, która została dodana w trakcie projektu. Ponadto w trakcie procesu partycypacji pojawiły się tematy, których nie można przedstawić w planie generalnym:

- Przyszła rozbudowa obejmująca Jourhaus i budynki dla więźniów
- Oferty zakwaterowania w regionie
- Koncepcje ruchu dla dni o ponadprzeciętnej frekwencji wizyt
- Zmiana nazwy miejsca pamięci
- Włączenie innych byłych obozów koncentracyjnych

Przegląd przybliżonych szacunków kosztów* i planowanych etapów realizacji

Plan generalny stanowi podstawę przybliżonego kosztorysu* z następującymi elementami:

Kształtowanie krajobrazu i prezentacja pozostałości archeologicznych.

Obecnie nowe działki w dużej mierze składają się z terenów leśnych i łąk lub ugorów. Te przestrzenie zewnętrzne muszą być zaprojektowane zgodnie z jednolitymi zasadami i bezpieczne do chodzenia. Należy stworzyć strefy przejściowe do otaczającej miejscowości lub obszaru komercyjnego, w tym ochronę wizualną. Należy stworzyć systemy ścieżek dla odwiedzających. Istniejące pozostałości archeologiczne obozu muszą również zostać zachowane i udostępnione odwiedzającym za pomocą środków projektowych. Ta część projektu obejmuje największy obszar przebudowy i rozciąga się na wszystkie działki. Szacowany budżet na tę realizację wynosi 19,2 mln euro.

Renowacja i zabezpieczenie historycznej substancji budowlanej oraz adaptacje użytkowe.

Na nabytej nieruchomości znajdują się dwa całkowicie zachowane dawne budynki SS oraz betonowy zbiornik dawnej kruszarki balastu. Budynki SS mają zostać odnowione, tak aby w przyszłości mogły pomieścić wystawy, sale seminaryjne i pomieszczenia administracyjne miejsca pamięci obozu koncentracyjnego. Kruszarka balastu musi zostać zabezpieczona i zakonserwowana, a w przyszłości może zostać częściowo udostępniona zwiedzającym. Na planowane koszty renowacji i adaptacji przeznaczono 13,2 mln euro.

Nowe plany budowlane

Oprócz adaptacji istniejących budynków, plan generalny proponuje również budowę dwóch nowych budynków. Ma powstać nowy budynek przylotniskowy z niezbędną infrastrukturą (dla odwiedzających), a także miejscem na magazyn muzealny i ofertę gastronomiczną. Drugi nowy budynek stworzy niezbędną atmosferę dla indywidualnych aktów pamięci ("Raum der Stille (Pokój Ciszy)"). Szacuje się, że koszty wdrożenia nowych projektów budowlanych wyniosą 9,1 mln euro.

Wystawy, wizualizacje digitalne i oferty mediacyjne, a także interwencje artystyczne.

Zaprojektowane obszary zewnętrzne oraz odnowione lub nowo wybudowane budynki muszą być kuratorowane pod względem treści, aby uczynić to miejsce czytelnym dla przyszłych odwiedzających i zapewnić im niezbędne informacje. W tym celu zaprojektowanych zostanie wiele wystaw wewnętrznych i zewnętrznych oraz stworzone zostaną systemy informacyjne dla wszystkich obszarów. Szczególny nacisk zostanie położony na środki komunikacji digitalnej. Planowanych jest również kilka interwencji artystycznych, zwłaszcza w celu urzeczywistnienia semantycznego powiązania między poszczególnymi obszarami. Oczekuje się, że koszty planowania i wdrażania kurateli treści wyniosą 6,9 mln euro.

Infrastruktura techniczna, zagospodarowanie terenu i trasy ruchu drogowego

Zgodnie z umową należy zbudować system odgraniczający od sąsiedniego przedsiębiorstwa komercyjnego, który będzie musiał być odpowiednio zaprojektowane dla miejsca pamięci. Powstanie nowa droga dojazdowa łącząca poszczególne działki w celu zapewnienia możliwości ich wewnętrznego zagospodarowania oraz możliwości dojazdu. Punkty mobilności w miejscach dojazdu do poszczególnych działek mają zapewnić podstawowe połączenia drogowe. Na wszystkich działkach zapewnione zostaną również zacienienie i miejsca do siedzenia. Na działania te przeznaczono budżet w wysokości 6 mln euro.

Zapewnienie dostępności do systemu sztolni "Bergkristall"

W procesie partycypacji wyraźnie wyrażono chęć poprawy dostępu do systemu sztolni "Bergkristall". Plan generalny przewiduje zatem stałe otwarcie niewielkiej części systemu sztolni w pobliżu wejścia. W związku z tym należy najpierw wyjaśnić warunki i możliwości w zakresie bezpieczeństwa i wymogów przepisów prawnych. W przypadku realizacji konieczne będą jednak liczne działania konstrukcyjne i techniczne, takie jak budowa oddzielającego szklanego frontu lub systemu wentylacji, na które szacuje się 2,8 mln euro.

Adaptacja konstrukcyjna istniejącej infrastruktury dla zwiedzających i urządzenie pomieszczeń wewnętrznych

W Gusen i St. Georgen istnieje już istniejąca infrastruktura miejsca pamięci. W Gusen znajduje się centrum dla zwiedzających ze stałą wystawą, w St. Georgen znajduje się Dom Pamięci wykorzystywany przez "Bewusstseinsregion" (region świadomości). Infrastruktura ta, na którą szacuje się 1,5 miliona euro, ma zostać zintegrowana w przyszłym rozbudowanym miejscu pamięci oraz dostosowana i rozbudowana do tego celu.

Dalsze koszty projektu

W przypadku całej realizacji projektu, obejmującej ogólnounijnny konkurs oraz architektoniczną i merytoryczną przebudowę Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Gusen, planowane są koszty personelu i materiałów w wysokości 6,7 mln euro w ciągu 8-letniego okresu realizacji projektu.

Orientacyjny szacunek kosztów, uwzględniający opisane powyżej etapy realizacji, daje planowany całkowity budżet w wysokości około 65 mln EUR w okresie realizacji projektu wynoszącym 8 lat.

**zgodnie z normą ÖNORM B1801*

Perspektywy i planowane etapy realizacji

Zakładając przyznanie finansowania przed końcem 2023 roku, opracowano wstępny harmonogram realizacji rozbudowy Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Gusen. Harmonogram ten przewiduje organizację konkursu na usługi architektoniczne i planowania krajobrazu.

Równolegle prowadzone są projekty badawcze, których celem jest opracowanie podstaw dla treści i projektów kuratorskich wystaw, formatów edukacyjnych i ofert mediacji digitalnej. Pierwsze etapy wdrażania wyników konkursu spodziewane są od początku 2026 roku.

Planowany harmonogram przewiduje częściową eksploatację od momentu przejścia terenu w 2024 roku. Od tego momentu teren będzie dostępny dla osób odwiedzających z przewodnikiem. Po ukończeniu obiektów zewnętrznych, prawdopodobnie od 2029 roku, publiczny dostęp do terenów zewnętrznych może być również zagwarantowany dla indywidualnych odwiedzających. Pełne funkcjonowanie nowo zaprojektowanego Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Gusen spodziewane jest w 2031 roku wraz z oddaniem do użytku wystawy.

Project team

Mauthausen Memorial

Aleksandra Božić
Christian Dürr
Barbara Glück
Bernhard Mühleder
Julius Sevcik
Valerie Seufert
Robert Vorberg
Jochen Wollner

Burghauptmannschaft Österreich

Claudia Paul
Lorenz Tributsch

Participation process – art:phalanx

Klara Fritz
Clara Gallistl
Clemens Kopetzky
Marlene Maier

Master plan – heri&salli

Rumena Trendafilova
Heribert Wolfmayr

Imprint

Mauthausen Memorial
Erinnerungsstraße 1, 4310 Mauthausen, Austria
www.mauthausen-memorial.org
www.gusen-memorial.org

art: phalanx Agentur für Kultur und Urbanität
Neubaugasse 25/1/11, 1070 Vienna, Austria
www.artphalanx.at

heri&salli Architektur ZT GmbH
Schottenfeldgasse 63/5, 1070 Vienna, Austria
www.heriundsalli.com

With the collaboration of:
Burghauptmannschaft Österreich
Hofburg, Schweizerhof, 1010 Vienna, Austria
www.burghauptmannschaft.at

Plan representations by: heri&salli, Figures by: art:phalanx,
Mauthausen Memorial / Bernhard Mühleder, Julius Sevcik

Funding: The participation process was financed by the Federal
Ministry of the Interior in accordance with section 4 (3) of the GStG.

© Mauthausen Memorial, art:phalanx, heri&salli, 2023.
All rights reserved.